

b) Quatenus autem verba invocationis referuntur *ad tempus*, quo dicuntur post factam iam transubstantiationem, sensus non est, ut tum adhuc eadem fiat transubstantiatio; sed ut panis transmutatus, i. e. corpus Christi, in quod panis est transmutatus, fiat fidelibus in salutem, ad quem fructum a Spiritu Sancto postulandum explicita precatio in omnibus liturgiis immediate connectitur cum illa invocatione, in qua mentio fit transmutationis donorum in corpus et sanguinem Christi.

Ita graeci Episcopi ipsi invocationem Spiritus Sancti a se intelligi testati sunt in Concilio Florentino. « Quaesitum est a Latinis, quomodo prolatis Christi verbis (hoc est corpus meum)... et sacris donis per haec verba consecratis (τελειωθῆντων), vos hanc orationem additis dicentes: et fac panem hunc pretiosum corpus Christi tui... transmutans Spiritu Sancto tuo? Etiam hoc dissolutum est ita: fateri nos, diximus, per haec verba (institutionis) consecrari divinum panem et confici corpus Christi, sed postea quemadmodum et ipsi dicitis: iube haec perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, ita nos quoque oramus dicentes: ut descendat Spiritus Sanctus super nos et *efficiat in nobis* panem hunc pretiosum corpus Christi tui, et quod in calice isto est pretiosum sanguinem Christi tui; transmutetque ipsa in Spiritu Sancto suo, *ut fiant communicantibus in purgationem animae* » (Mansi T. XXXI. p. 1006.). Eodem fere modo invocationem explicat Ioannes Maro seu quisquis est auctor Syrus, qui scripsit expositionem liturgiae s. Iacobi editam ab Assemano in Codice liturgico Ecclesiae universae T. IV. P. II. « Spiritus Sanctus non invocatur, inquit ille Syrus, ut illabens efficiat seu commutet panem in corpus, et vinum in sanguinem

catorum mortalium etiam post mortem adhuc sperari posset, hancque veniam letalium peccatorum Ecclesia rogaret pro defunctis. Si auctor ille relationem plurium huiusmodi formularum precandi ad homines adhuc viventes intellexisset, et canonem rectae interpretationis, qui analogia fidei constituitur, non vero suas praeiudicatas opiniones pro norma habuisset, facile sibi ab errore cavere potuisset. Vide opusculum « Il purgatorio dei reprobî, » quo Rñus P. Marianus Spada S. P. A. Magister figmentum illud confutavit.

Salvatoris nostri; sed ut illa corpus et sanguinem esse ipsius Domini Nostri ostendat, et faciat ut sint percipientibus ea in remissionem peccatorum et in vitam aeternam » l. c. p. 362. Explicationem eandem probat diu post Concilium Florentinum inter schismaticos Georgius Coresius. « Sane condemnatur, inquit, novitas sententiarum, quas induxit in Ecclesiam Nicolaus Cabasilas consecrationem sacrorum donorum precibus tribuens, quod neque ss. Patrum aliquis umquam dixit, neque ullus canon disposuit, neque consonum est fidei Ecclesiae, quae per preces imporat adventum Spiritus Sancti *non simpliciter, ut faciat panem corpus, et quod est in calice, sanguinem; sed ut fiat nobis ad fructum* » (apud Maffei in append. ad hist. theolog. ed. Tridenti 1742. ep. 2. ad Bacchin. n. 36. p. 31.).

THESIS VIII.

*Demonstratio realis praesentiae
ex traditione et constanti consensione nominis christiani,
prout exhibetur testimoniis disertis.*

« Claritati verborum Christi testamentalium semper et ubique apud omnes heredes novi testamenti inde ab apostolicis temporibus fides respondit in veram ac realem praesentiam corporis et sanguinis Domini. Cuius universalis fidei testimonium licet iam contineatur in communi omnium fidelium professione, in Eucharistia *veraciter* esse et coli et suscipi *ipsum verum* corpus Domini, speciatim tamen eadem fides demonstratur ex iis documentis, in quibus Patres et Ecclesiae integrae hoc mysterium data opera dogmatice declararunt. »

Constat ex testimoniis Patrum omnium aetatum ubivis obviis et ex omnibus liturgiis orientalibus et occidentalibus haec professio tum Pastorum tum totius populi christiani, « id quod exhibetur, quod manducatur et bibitur in Eucharistia, esse corpus et sanguinem Domini. » Quae quidem professio nullâ declaratione sensus improprii umquam emollita sed constanter inculcata tamquam communis et publica fides omnium christianorum etiam per se sola sufficeret perpensis omnibus adiunctis, ut intelligeremus hanc nec

umquam fuisse nec esse potuisse nisi professionem simplicis fidei in realem praesentiam corporis et sanguinis Christi secundum obvium et clarum sensum verborum Christi institutoris. « *Habet magnam vocem Christi sanguis in terra, cum eo accepto ab omnibus gentibus respondetur: amen.* Haec est clara vox sanguinis, quam sanguis ipse exprimit ex ore fidelium eodem sanguine redemptorum » s. August. contr. Faust. lib. XII. c. 10. « *In toto orbe pretium nostrum accipitur, amen respondetur* » Id. in Ps. CXXV. n. 9. « *Nec ab infantium linguis veritas corporis et sanguinis Christi inter communionis sacramenta tacetur* » s. Leo Magnus ep. 59. c. 2; serm. 91. c. 3. « *Adorate scabellum pedum eius... Converto me ad Christum et invenio, quomodo sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, et de carne Mariae carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit et ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit, inventum est, quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando* » s. August. in Ps. XCVIII. n. 9. Cf. s. Ambros. de Spiritu Sancto l. III. c. 11. n. 79; Cyrill. Hieros. catech. mystag. V. n. 21. 22. Secundum liturgias omnes vetustas post audita verba consecrationis, *hoc est corpus meum*, populus universus fidem suam profitebatur, vere esse corpus Christi, *amen* respondendo; quae eadem professio tam in orientalibus quam in occidentalibus Ecclesiis fiebat ab omnibus communicantibus, qui verbis sacerdotis « *corpus Christi* » respondebant *amen*. In constitutionibus apostolicis l. VIII. c. 12. sqq. extat liturgia, quae ibi dicitur « *Constitutio Iacobi fratris Ioannis Zebedaei,* » et habetur etiam saeculo II. in fragmentis Hippolyti editis a Fabricio (de Charismatibus Galland. T. II.). Ad communionem « *Episcopus quidem tribuat oblationem (την προσφοραν oblatum sacrificio) dicens: corpus Christi; et qui accipit, dicat amen. Diaconus vero teneat calicem, et porrigens dicat: sanguis Christi, calix vitae; et qui bibit, dicat amen* » ib. c. 13. Eodem modo est in liturgiis occidentalibus. « *Ante conse-*

crationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur, et tu dicis *amen*, hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna fateatur, quod sermo sonat, affectus sentiat » s. Ambros. de Myster. c. 9. n. 54; de Sacram. l. IV. c. 5. Vide Card. Bona De rebus liturg. l. II. c. 13. §. 1; c. 17. §. 3.

Nihilominus quoniam disertissimas ex omnibus aetatibus et diversis Ecclesiis adhuc reliquas habemus ss. Patrum explicationes, has ipsas considerabimus, quantum satis est ad sensum et consensum totius antiquitatis christianae evidenter demonstrandum. Non igitur omnium Patrum testimonia accumulandi animus est, sed aliquot ex diversis Ecclesiis testes adferemus, qui directe respiciunt ss. Eucharistiam, *quid sit in se*, eiusque propriam rationem explicant; nam de aliis locis, ubi spectant effectum ac finem, vel formaliter illud solum, quod est in sacramento visibile, inferius agemus.

Testes quos citamus, non solum docent, in Eucharistia esse ipsum corpus et sanguinem, *verum et proprium* corpus et sanguinem, *veraciter* corpus et sanguinem Iesu Christi; sed hanc doctrinam etiam multipliciter illustrant tum *affirmando* ita, ut describant consecratoria et attributa propria realis praesentiae, tum *negando* ita, ut excludant ea omnia, quae ex rationibus naturalibus et testimonio sensuum fidei realis praesentiae possent officere, tum *comparando* visibile cum invisibili in ss. sacramento ita, ut modum ipsum doceant, quo corpus et sanguis Christi fiat praesens. Ne vero testimoniis nimium velut in partes dissectis intelligentia veri sensus impeditior reddatur, primum describemus singulorum Patrum doctrinam, quantum scopus postulat, tum argumenta deducta in compendium redigemus.

I. *Patres graeci.* S. Ignatius M. discipulus Apostolorum errorem docetarum negantium substantialem carnem a Filio Dei assumptam, ostendit fidelibus execrandum ex Eucharistia, quae est ipsa caro Iesu Christi eadem, quae olim pro nobis passa est, et a Patre suscitata; consequenter si Christus veram carnem non haberet, ipsa Eucharistia, quae est pignus nostrae gloriosae resurrectionis, nihil

valeret. « Ab Eucharistia et oratione (liturgia) abstinent (ἀπεχονται), eo quod non confitentur, *Eucharistiam carnem esse salvatoris nostri Iesu Christi eam, quae pro nobis passa est, et quam Pater sua bonitate suscitavit.* Qui ergo contradicunt huic dono (τῆ δωρεᾷ), altercantes moriuntur. Utile autem esset eis diligere (hoc donum), ut et resurgerent » (cf. Io. VI. 54. 55.) s. Ignat. ad Smyrn. c. 7. Pariter contra schisma et contra haeresim commendat unitatem Ecclesiae ex eo, quod vinculum huius unitatis est *una caro et unus sanguis Iesu Christi in Eucharistia.* Qui in schismate extra unitatem celebrant Eucharistiam, quodammodo aliam et aliam carnem Christi inducere velle videntur. Ideo saepius commendat, ut non alia rata habeatur Eucharistia, nisi quae sub legitimo celebratur Episcopo. « Studete una Eucharistia uti. Una enim est caro Domini nostri Iesu Christi, et unus calix in unitatem sanguinis eius (εἰς ἐνώσειν τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ut nempe unitas calicis seu sanguinis in Eucharistia ostendat unitatem sanguinis in se, nisi forte εἰς ἐνώσειν sumatur pro ἐν ἐνώσει, ut saepe in N. T.), *unum altare,* sicut unus Episcopus cum presbyteris et diaconis » id. ad Philadelph. cap. 4.

Epistola presbyterorum Achaiae, qua continentur acta martyrii s. Andreae Apostoli, ab hoc loco non potest censerī aliena; quamvis enim eius genuinitas fuerit impugnata, nulla tamen opponuntur argumenta, quae pro defensione genuinitatis saltem quoad summam narrationis non habeant facilem et claram solutionem (vide prolegomena Gallandi T. I.); certe documentum vetustissimum esse iam V. et IV. saeculo notum ss. Doctoribus, negare nemo potest. Doctrina *de immolato et tamen vivente Iesu Christo in Eucharistia* eo magis mirabilem habet claritatem pro fidelibus, quod in responsis s. Apostoli apparent vestigia quaedam *disciplinae arcani,* et expresse ad mysterium Eucharistiae applicatur principium tam saepe deinceps a Patribus repetitum: *nisi credideritis, non intelligetis.* « Sanctus Andreas respondit (iudici imperanti sacrificium diis offerendum): omnipotenti Deo ego omni die *vivum offero sacrificium,* non thuris quidem fumum, neque taurorum mugientium carnes, nec hircorum sanguinem; sed *immaculatum agnum*

quotidie in altari crucis Deo offero, cuius carnes postquam fidelis populus comedit, et sanguinem eius bibit, immolatus agnus integer manet et vivus... Aegeas (iudex) dixit: ast quomodo agnus in regno permanebit, cum tamen occisus et ab omni populo, ut asseris, comestus fuerit? Sanctus Andreas respondit: *si credis ex toto corde, poteris discere, si autem non credideris, numquam poteris pervenire ad perfectionem veritatis* » ibi cap. 6.

S. Iustinus M., a quo habemus primam post Apostolos christianae liturgiae distinctiorem descriptionem, Eucharistiam, quid sit, ita declarat. Nefas esse, ait, eius participes fieri nisi solos veros christianos; « neque enim ut communem panem neque ut communem potum ista sumimus; sed quemadmodum per verbum Dei caro factus Iesus Christus salvator noster, et *carnem et sanguinem habuit* pro nostra salute, ita etiam illam alimoniam, ex qua sanguis et carnes nostrae per conversionem aluntur, *edocti sumus esse incarnati illius Iesu et carnem et sanguinem,* postquam ea (alimonia) per precem verba eius continentem facta est Eucharistia (1). Nam Apostoli in commentariis ab ipsis scriptis, quae vocantur Evangelia, ita sibi mandasse Iesum, tradiderunt: eum scilicet accepto pane, cum gratias egisset, dixisse: hoc facite in meam commemorationem, hoc est corpus meum... hic est sanguis meus » Apolog. I. n. 65. 66. Hoc loco Iustinus in primis appellat ad realitatem carnis assumptae a Verbo tamquam suppositum necessarium ad intelligendam realitatem corporis et sanguinis in Eucharistia, sicut ante ipsum ab Ignatio et paulo post ipsum ab Irenaeo et ab aliis deinceps factum est. Deinde fidem christianorum in corpus et sanguinem Christi in Eucharistia

(1) Τὴν δὲ ἐν ἑκείνῳ λόγῳ τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστήθεισαν τροφήν. Ita s. Irenaeus dixit εὐχαριστήθειν ποτηριον, quod vertit antiquus interpres « pro calice gratias agere », est autem sine dubio idem ac *consecrare calicem* I. I. c. 13. n. 2; et alibi ait idem Irenaeus « *panem in quo gratiae actae sunt* (i. e. ἄρτον εὐχαριστήθειν) corpus esse Domini » I. IV. c. 18 n. 4. Non absimili forma loquendi Apostolus Paulus appellat ποτηριον τῆς εὐλογίας, ὁ εὐλογουμεν, calicem nempe, quem benedicendo verbis a Christo institutis *facimus calicem* τῆς εὐλογίας; unde Cyrillus Alexandrinus alii- que Patres Eucharistiam saepissime dicunt εὐλογίαν.

declarat ex verbis institutionis. Tandem mutationis panis et vini in carnem et sanguinem Christi aliquam similitudinem exhibet in mutatione panis et vini in carnem et sanguinem hominis, quando his alimentis nutrimur. Eandem comparationem expolitiorum habemus apud Macarium Magnetem, ss. Gregorium Nyssenum, et Ioannem Damascenum.

S. Irenaeus scopum principem habet confutare Gnosticorum doctrinam asserentium inter cetera, hunc mundum materialem, « ea quae secundum nos creata sunt, » non esse creaturam Patris quem Christus manifestavit, sed demiurgi seu « fabricatoris » alterius; hunc demiurgum non vero Patrem esse auctorem sicut rerum omnium materialium ita et veteris testamenti; alium esse Iesum hominem, et alium Christum ac Verbum qui descenderit in Iesum, adeoque Iesum non esse Filium Patris, nec Christum esse Filium et Verbum Dei fabricatoris mundi; praeterea cum materialia omnia sint mala ab illo demiurgo facta, nullam esse resurrectionem corporum. Ad huius doctrinae confutationem praeter argumenta reliqua spectat Irenaei comparatio inter sacrificia veteris testamenti, quae iam sunt abolita et inter sacrificium novi testamenti. Sacrificium Eucharistiae, nec ex creaturis panis et vini confici posset, si haec creata non essent a Deo auctore novi testamenti, cui offertur sacrificium; nec haec oblatio posset esse corpus et sanguis Domini, si ipse Dominus non esset Filius et Verbum creatoris: nec conciliari potest quod corpore et sanguine Domini nutrimur ad immortalitatem, si nulla est corporum resurrectio.

Sacrificia veteris testamenti Deum non propter se ipsa quaesivisse, ait, sed « quaesivisse fidem et obedientiam et iustitiam. » Illis successit sacrificium purum corporis et sanguinis Domini, ad quod tamquam materiam convertendam Dominus assumpsit creaturas panis et vini. « Suis discipulis dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigens sed ut ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, eum, qui ex creatura panis est, accepit et gratias egit, dicens: hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura quae secundum nos est, suum

sanguinem confessus est. Et novi testamenti novam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in universo mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis praestat, primitias suorum munerum in novo testamento, de quo in duodecim (minoribus) prophetis Malachias sic praesignificavit » etc. (sequitur Mal. I. 10. 11.). Postquam deinde egit de dispositionibus internis, quae requiruntur ex parte offerentium, ostendit quis sit ille, qui offertur in Eucharistia. « Hanc oblationem sola Ecclesia puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius. Iudaei autem non offerunt... non enim receperunt Verbum quod offertur » (1). Tum demonstrat, haereticorum doctrinam qui negant Deum Patrem Iesu Christi esse fabricatorem omnium creaturarum, repugnare rationi Eucharistiae, cuius materia est panis et vinum. Concludit ostendendo repugnantiam eorum sententiae circa Christum et circa resurrectionem cum veritate corporis et sanguinis in Eucharistia. « Quomodo constabit eis eum panem, in quo gratiae actae sunt (cf. Iustinum), corpus esse Domini sui, et calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicant id est Verbum eius, per quod.... terra dat primum quidem foenum (herbam), post deinde spicam deinde plenum triticum in spica? Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem devenire et non percipere vitam, quae corpore Domini et sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutant aut abstineant offerendo, quae praedicta sunt (2). Nostra autem consonans est sententia Eucharistiae, et Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quae sunt eius, instanter communionem et unionem praedicantes (cf. I. Cor. X. 16.), et confitentes suscita-

(1) In homilia Chrysostomo adscripta sacrificium Eucharistiae dicitur « tremenda immolatio Dei » φοβερα θεοσπαγια (vide Maffei ep. 1. ad Barchin. n. 18. p. 24), et Ioannes Darensis (saec. VIII.) verba consecratoria appellat « preces producentes Deum, videlicet corpus et sanguinem Dei » apud P. De Benedictis antirrheth. c. 11.

(2) S. Ignatius M. ep. ad Smyrn. n. 7. de haereticis docetis negantibus substantialem carnem a Verbo assumptam scribit, ut vidimus, eos abstinere ab Eucharistia. In hac tamen logice necessaria consecutione suae haereseos non omnes docetas perstitisse, ex hoc loco Irenaei apparet.

tionem carnis et spiritus. Quemadmodum enim qui est a terra panis percipiens invocationem Dei (την ἐκκλησιν του θεου) iam non communis panis est sed Eucharistia, *ex duabus rebus constans terrena et coelesti* (corpore et sanguine Christi et accidentibus panis ac vini, de qua Irenaei locutione alibi sermo recurret); sic et corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia » Irenaeus l. IV. c. 17. 18. Confer quae scribit idem Irenaeus de praestigiis Marci haeretici consecrantis calicem l. I. c. 13. n. 2.

Macarius Magnes floruit ineunte saeculo IV. sub Constantino M. (vide Eñum Pitra spicileg. Solism. T. I.). Eius scripta ex quibus edita solum habemus fragmenta, usui deinceps in controversiis iconoclasticis fuerunt, nobisque adhuc sunt potissimum ob claram expositionem fidei de sacramento corporis et sanguinis Domini. Quatuor sunt praecipua capita, quae de Eucharistia docet: non esse figuram corporis et sanguinis sed vere corpus et sanguinem Christi; cum panis et caro sint ambo materialis naturae, inde posse intelligi, quomodo panis mutetur in carnem Christi; virtutem Eucharistiae vivificam inde esse, quia caro Christi est caro Verbi: carnem manducatum et sanguinem haustum manere incorruptibilem et integrum.

« Dixit (Christus): hoc est corpus meum; *non enim figura corporis est neque figura sanguinis, ut quidam stupida mente nugati sunt, sed secundum veritatem sanguis et corpus Christi* » (1). Porro inducit Christum ita loquentem: « Ex terra vobis panis ad alendum existit, terra vero creatura mea est, ex terra similiter existit corpus et haec mea massa (caro). *Ex unione igitur qua unicus sum, sanctus cum terreno (Verbum cum carne), do panem et vinum iubens esse corpus meum et sanguinem.* » Porro « panis communis ex terrae cultura elaboratus et caro quaedam terrae est, tamen vitam aeternam praebere

(1) Οὐ γὰρ τυπος σωματος οὐδε τυπος αιματος, ὡς τινες ἐβραβωδησαν πεπηρωμενοι, ἀλλὰ κατ' ἀληθειαν ἄμα και σωμα Χριστου. Ita Patres diu ante controversias cum Iconoclastis locuti sunt, s. Chrysostomus, s. Maruthas, Theodorus Mopsuestenus, Theodorus Heraeoleota, de quibus postea dicemus.

non promittit. *Panis vero in beata Christi terra, virtuti divinitatis unita, confectus, solo gustu immortalitatem homini affert.* Mysticus enim panis cum *benedictionem Patris habeat inseparabilem, illam dico quae in corpore et sanguine eius facta est, unit comedentem corpus Christi, eumque membrum Christi efficit.... Corpus quod ille panis mysticus est, et sanguis qui illud vinum, immortalitatem intemeratae divinitatis participantis tribunt propria virtute* (ἀύτοθεν). *Neque caro salvatoris manducata corrumpitur nec sanguis potatus consumitur.* Qui manducat, ad augmentum divinarum virtutum elevatur; quod vero manducatur, est inconsumptibile (το δε πρωγομενον εστιν ἀδαπανητον) (1), siquidem cum inconsumptibili natura (i. e. cum divinitate) ratione quadam cognatum est (ratione unionis hypostaticae) et ab ea inseparabile » Galland. Bibl. T. III. p. 541.

S. Gregorius Nyssenus doctrinam de Eucharistia exponit in oratione catechetica c. 37. Tria autem potissimum declarat: a) necesse esse intra nostrum corpus corruptum suscipere corpus immortale Dei Verbi, ut reddamur immortalitatis participes; b) difficultatem, quomodo idem corpus in se manens integrum, possit esse in multis fidelibus, dissolvit ex eo, quod panis et vinum transmutetur in corpus et sanguinem Christi; c) hanc transmutationem aliquatenus intelligibilem reddit ex comparatione cum transmutatione cibi ac potus in corpus humanum; licet haec fiat modo longe diverso nimirum per digestionem, cum contra panis et vinum in corpus et sanguinem Dei Verbi uno momento transmutetur per verbum consecratorium.

In primis sicut in natura nostra composita ex anima et corpore gustando cibum vetitum contraximus perniciem, inquit, ita necesse esse, ut etiam cibo aliquo ac medicamento perniciem avertamus. « Quid hoc ergo est? *Nihil aliud quam illud corpus, quod morte potentius ostensum fuit et vitae nostrae fuit initium... Immortale corpus cum*

(1) Haec etiam consideratio apud Patres est frequentissima. Vide superius verba s. Andreae Apostoli in episto'a presbyterorum et diaconorum Achaiae. De aliis Patribus mox.

fuerit intra eum qui sumpsit, totum quoque transmutat in suam naturam (immortalem). Sed non potest fieri, ut quidpiam aliter sit intra corpus (nostrum), nisi per esum et potum visceribus nostris misceatur... Cum autem ostensum sit.... nostrum corpus non posse fieri immortale, nisi per communionem cum immortalis (corpore) fiat particeps incorruptionis, oportet considerare, quomodo fieri potuerit, ut unum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in universo orbe terrarum semper distribuitur, totum sit in unoquoque singillatim, et ipsum in se totum maneat » (1). Dogma itaque Gregorius supponit notum omnibus et extra controversiam, quod unum numero corpus Christi το ἐν ἐκείνῳ το σῶμα simul est totum in multis fidelibus, quando illud in Eucharistia suscipiunt, et manet totum in se integrum. Ad hoc aliquatenus explicandum considerat deinceps, corpus humanum nutriri alimentis, nominatim pane et vino, adeoque panem ac vinum esse in potentia corpus et sanguinem humanum i. e. posse converti in corpus et sanguinem humanum. « Qui ergo illa (panem et vinum) videt, videt substantiam corporis nostri in potentia; nam cum illa in me fuerint, per vim convertendi transmutatur nutrimentum in substantiam corporis. » Iam, inquit, hoc totum etiam accidebat quoad corpus Dei Verbi, quamdiu mortalis nobiscum versabatur. « Quomodo ergo in nobis, ut saepe iam dictum est, panem videns videt aliquo modo corpus humanum, quia cum ille in hoc fuerit, fit hoc; ita illic quoque corpus Deo unitum (hypostaticè), alimentum panis suscipiens, quadam ratione erat idem cum pane, quoniam alimentum, ut dictum est, transibat in naturam corporis. » Hinc tandem ultimam infert conclusionem. « Recte ergo fide credo, etiam nunc panem, dum verbo Dei sanctificatur, transmutari in corpus Dei Verbi (2). Nam panis erat in potentia etiam illud corpus, sanctificabatur autem inhabitatione Verbi habitantis in carne (i. e. quando

(1) Πως ἐγένετο δυνατόν, τὸ ἐν ἐκείνῳ σῶμα ταῖς τοσαύταις τῶν πιστῶν μυριασί κατα πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εἶσαι καταμερίζομενον, ὅλον ἐν ἑκάστῳ δια τοῦ μέρους γενεσθαι, καὶ αὐτὸ μείνει ἐφ' ἑαυτοῦ ὅλον.

(2) Καλῶς οὖν καὶ νῦν τὸν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ ἁγιαζόμενον ἄρτον εἰς σῶμα τοῦ θεοῦ λόγου μεταποιεῖσθαι πιστεύομαι.

Christus Dominus manducabat, panis transibat in substantiam carnis hypostaticè unitae Verbo). Igitur unde in illo corpore transmutatus panis transibat in divinam virtutem (per unionem hypostaticam), ex eodem etiam nunc fit simile. Ibi enim gratia Verbi (gratia unionis) sanctum faciebat corpus, cui ex pane erat substantia, et ipsum quodammodo panis erat; et hic similiter panis, ut loquitur Apostolus, sanctificatur verbo Dei et oratione, non per esum et potum transiens in corpus Verbi, sed uno momento in corpus Verbi transmutatus, sicut ab ipso Verbo pronuntiatum est: hoc est corpus meum » (1). Idem deinde docet de transmutatione vini in sanguinem Christi, atque ita declarationem mysterii absolvit: « Dispensatione gratiae se ipsum per carnem inserit omnibus fidelibus, commixtus corporibus fidelium, quibus ex pane et vino substantia est, ut unione cum immortalis (corpore) etiam homo particeps fiat incorruptionis. Haec autem dat, virtute benedictionis in illud (immortale corpus Christi) transelementans eorum, quae apparent naturam » (2). Nyssen. Opp. T. II. p. 534-537. Cf. de Resurrect. or. I. ibid. p. 821. 822.

Per se patet, s. Patrem hac comparatione conversionis cibi in substantiam corporis cum transubstantiatione solum veritatem conversionis in corpus Christi, non autem identitatem modi docere voluisse, ac si materia quae fuerat in natura panis, adhuc maneret, dum convertitur in corpus Christi, sicut accidit in conversione naturali per digestionem. Evidens id est tum ex aliis tum ex eo, quod Gregorius diserte docet, panem converti in illud unum numero corpus Christi, quod sane non amplius nutritur pane, et insuper fatetur, Christi corpus quod in se manet integrum, contineri totum idem numero sub singulis etiam minimis particulis consecratis.

(1) Οὐ δια βρώσεως καὶ ποσεως προῖων εἰς τὸ σῶμα τοῦ λόγου, ἀλλ' ἐυθὺς πρὸς τὸ σῶμα τοῦ λόγου μεταποιούμενος, καθὼς εἴρηται ὑπο τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα μου.

(2) Τῇ τῆς εὐλογίας δυνάμει πρὸς ἐκείνο μεταστοιχείωσας τῶν φαινόμενων τὴν φύσιν.